

ZVONIMIR BARTOLIĆ

(DONJA DUBRAVA, 20. II. 1930.– ČAKOVEC, 10. II. 2009.)

Dana 11. veljače 2009. u Čakovcu je iznenada umro prof. dr. Zvonimir Bartolić, sveučilišni profesor, književni povjesničar, književnik, publicist, pedagog i "političar" u onom najidealnijem značenju tog pojma: onaj koji se žrtvuje za užu i širu društvenu zajednicu i ne očekuje velika priznanja i plaću za života jer je svjestan da je za to još prerano i da je to njegovo djelovanje tek stvaranje uvjeta da ta zajednica jednom u budućnosti shvati što je on sve napravio. Samo onaj koji živi u Međimurju, tom najsjevernijem dijelu naše domovine, zna što znači biti sve nabrojano u sredini koja je u Europi nadaleko poznata po svojem radnom mentalitetu i samopožrtvovnosti i čestitosti, no, ali i zbog brojnih povijesnih (ponajprije zbog dugotrajne mađarizacije koju je kasnije nadomjestila boljševička negacija nacionalnog) i socioloških okolnosti, vrlo nesklonoj (ili u najboljem slučaju nezainteresiranoj) naporima za očuvanje svoje hrvatske kulturne baštine ("U doba jugoslavenskog komunističkog režima nikada nisam mogao dobiti nikakvo priznanje. Bio sam u vlastitom gradu – iako uvažavan u cijeloj Hrvatskoj – *persona non grata*, dapače onemogućavao mi se moj književni i znanstveni rad, pa i svaki javni rad. Kada je trebala biti tiskana Žgančeva knjiga *Pučke popijevke Hrvata iz okolice Velike Kaniže*, čakovečka partijska vrhuška tražila je od dr. Žganca da se moje ime ne smije u knjizi čak niti spomenuti."). Profesor se pravio kao da ne primjećuje ignoriranje sredine u kojoj živi i sa svojim suradnicima (kojih nije bilo mnogo, ali ih se hvala Bogu uvijek našlo) napravio velika djela. Nije se bavio znanošću zbog titula i položaja jer bi već i neznatni dio onoga što je napisao bio dovoljan za vrlo visok status u sveučilišnoj hijerarhiji. Njemu je znanost bila poziv i strast, a ne skupljanje bodova za napredovanje. Učiteljski fakultet u Čakovcu (koji je u posljednjih stotinjak godina djelovao pod različitim imenima) bio mu je utočište u kojem se mogao nesmetano i legalno baviti najvišom znanošću i do umirovljenja bio mu je drugi dom. Zvali su ga nekoliko puta na uglednije fakultete u drugim gradovima, no nije imao srca prepustiti svoje suzavičajnike samozaboravu svojega identiteta koji bi bez profesora Bartolića vrlo brzo došao.

Rodio se 20. veljače 1930. u Donjoj Dubravi – pitoresknom mjestu na ušću Mure u Dravu gdje je u roditeljskom domu upio vrijednosti jednoga sretnijeg vremena, koje su ga nosile čitav život. Pučku školu završio je u rodnom mjestu, a gimnaziju u Prelogu i Varaždinu. Kao gimnazijalac bio je uhićen i na zloglasnom Golom otoku, najstrašnijem zatvoru u Europi, proveo 26 mjeseci. Na Filozofskom fakultetu u Zagrebu diplomirao je jugoslavenske književnosti i hrvatski jezik. Kraće se vrijeme u Zagrebu bavio novinarstvom. Od godine 1961. na Ekonomskoj školi u Čakovcu srednjoškolski je profesor hrvatskoga i ruskog jezika, a od 1964. profesor na Pedagoškoj akademiji u Čakovcu, kasnije Odsjek Filozofskog fakulteta Zagrebačkog sveučilišta, danas Učiteljski fakultet Sveučilišta u Zagrebu – Podružnica u Čakovcu. 1966. boravi na Moskovskom sveučilištu Lomonosov na usavršavanju ruskog jezika. Doktorirao je 1983. disertacijom "Književno djelo Jurja Habelića" na Filozofskom fakultetu u Zagrebu, pred povjerenstvom u sastavu prof. dr. Rafo Bogišić, prof. dr. Franjo Švelec i prof. dr. Milan Moguš. 1985. stekao je zvanje redovitog sveučilišnog

profesora. Od 1993. do 1997. zastupnik je Županijskog doma Hrvatskog sabora. Njegovom je zaslugom 1990. Ogranak Matice hrvatske u Čakovcu doživio svoje treće uskrsnuće i taj segment profesorova djelovanja zaslužuje poseban opis. Za kulturu grada Čakovca i čitavu međimursku županiju Ogranak Matice hrvatske u Čakovcu pod vodstvom Profesora učinio je ono što do sada u povijesti Međimurja nije učinila nijedna kulturna ustanova. Objavljene su mnoge važne knjige. Pokrenut je časopis *Hrvatski sjever*, a posebice je s velikom ljubavlju Profesor uređivao *Hrvatski kajkavski kolendar* – na prvi pogled gotovo zaboravljenu publicističku formu, no ona je danas pokazala opravdanost postojanja jer je okupila nekoliko stotina suradnika iz sjeverozapadne Hrvatske s vrlo zanimljivim temama. Veliku je pozornost posvećivao i održavanju i očuvanju kulturnih spomenika te postavljanju spomen-ploča istaknutim pojedincima važnim za hrvatsku povijest u Međimurju. Profesor je većinu odgovarajućih tekstova na tim spomen-pločama sam sročio, a i za njihovih otkrivanja i održao prigodne govore. Također se pobrinuo za očuvanje mnogih kulturnih spomenika koji su polako propadali zbog nebrige. Njegovao je suradnju s Hrvatima izvan domovine, posebice s Hrvatima u Mađarskoj i Austriji. Jedan je od osnivača Zrinske garde Čakovec i član njezine Osnivačke skupštine.

Nemoguće je u ovoj prigodi nabrojati sva njegova djela. Njegova bibliografija uz dvadeset samostalnih knjiga sadrži i preko petsto znanstvenih, stručnih i publicističkih radova. Velik je broj imena iz sjevernohrvatske kulturne i književno-jezične baštine koje je Profesor marom rasnoga istraživača i znanstvenoga prosuđivača iznova osvijetlio ili pak ih doslovno otkrio za današnje i buduće naraštaje. Tako su zahvaljujući njemu od zaborava spašeni Petar Berke, Štef Mlinarić, Tomaš Goričanec, Florijan Andrašec, Vinko Kos, Josip Kroppek. Kalman Mesarić, Mihalj Kalamari, Juraj Fridetzki, Rudolf Hrašćanec, Mate Meršić Miloradić, Stjepan Štefan Belovari, Antun Luci, Emanuel Kolaj, Franjo Glad... Uz to, Profesor je dao vrlo vrijedne nove prinose za bolje poznavanje hrvatske protestantske, gradišćansko-hrvatske i ruralističke književnosti. Posebnu pažnju je Profesor posvetio najvažnijim sudionicima hrvatskoga narodnog pokreta međimurskih Hrvata za priključenje Hrvatskoj nakon završetka I. svjetskog rata: dr. Ivanu Novaku i dr. Vinku Žgancu. Preko objelodanivanja njihovih tekstova pružio nam je vrlo zornu sliku tadašnjega stanja u Međimurju jer njihovi autori u analizama nisu zaobilazili ni najcrnje detalje. Možemo reći da je Profesorov osobni književnopovijesni kompendij gotovo enciklopedijskih razmjera. Sva su ta istraživanja rezultat pomnoga rada ne samo u knjižnicama i arhivima u Hrvatskoj i Jugoslaviji, nego i rezultat njegovih mnogobrojnih *vandranja* i kovanja po knjižnicama i arhivima srednje Europe.

1980. pokrenuo je biblioteku *Sjevernohrvatske teme* (Čakovec, 1980. – 2009.) gdje je sam objavio 9 knjiga. Većinom su to zbirke rasprava i eseja gdje se jedan dio odnosi na glavnu temu knjige, a drugi na najrazličitije teme o kulturnoj baštini sjeverozapadne Hrvatske. Nabrojat ću neke od provodnih tema: *Tomaš Goričanec i njegov spjev Opseđenje i poboj sisečki* (II., 1982.), *Književno djelo Jurja Habelića* (III., 1985.), *Krležina genealogija i druge rasprave* (IV., 1989.), Luka Purić: *Međimursko pitanje i Hrvatski narodni pokret međimurskih Hrvata* (VI., 2001.), *Hrvatski narodni pokret međimurskih Hrvata* (VII., 2003.), *Pučko pjesništvo pomurskih Hrvata* (VIII., 2006.), *Memoari podmaršala baruna Vinka Kneževića od Sv. Jelene & Zrinski mauzolej* (IX., 2008.).

Izvan te biblioteke objavio je još 2 zbirke eseja i književnih kritika: *Za vuglom provincija* (Čakovec, 1978) i *Kronika jednog kritika – eseji i kritike* (Čakovec, 1991.)

1988. objavio je knjigu *Hrvatski pučki pjesnik Florijan Andrašec* (Čakovec, 1988.) koja je pokazala ne samo mnogostranu darovitost ovoga hrvatskoga pučkog pisca, nego i to da je Florijan Andrašec bio posljednji hrvatski pisac koji se javlja kao izravni odvjetak stare hrvatskokajkavske književnosti

2006. objavljena mu je knjiga o velikoj hrvatskoj književnici, banici i mučenici Ani Katarini Frankopan-Zrinski: *Majka Katarina Biografski i književno-povijesni kolaž o Ani Katarini Frankopan-Zrinski & Putni tovaruš (III.)* (Čakovec-Zagreb 2006.). U njemu je koristio ne samo povijesne nego i književne tekstove o jednoj od najslavnijih obitelji hrvatske povijesti. To je prva knjiga uopće takve vrste o Zrinscima. Okušao se i u poeziji i prozi. Napisao je proslavljenu poetsko-proznu likovnu knjigu *Jezuši Božice Jelušić i Ivana Lackovića Croate* (Samobor, 1993.). 2000. je objavio romansiranu memoarsku varijaciju *Poker Baltazara Bodora ili Dugme na Fortune kapi* gdje govori o Kalmanu Mesariću i njegovu zabranjenom romanu. Jedina mu je zbirka pjesama *Otac i ja kosimo travu* (Osijek, 2002.) – lirski dijarij u kojem pisac stihom traga za otetim danima i godinama.

Izuzetno je važno što je stigao napisati i objaviti zbirku autobiografskih pripovijesti i putopisa *Kaudinski jaram* (Čakovec-Osijek 2007.), i to pod pseudonimom Zvonimir Dubravski. Zbirka je dobila naslov po pripovijesti iz zbirke gdje opisuje svoje djetinjstvo, mladost i dospijevanje na Goli otok. "Kaudinski jaram" je špalir od kopalja kroz koji su morali proći rimski vojnici 321. godine pr. Kr. kada su ih Samničani pobijedili u Kaudinskom klancu, a slična se praksa provodila i u golootočkoj robijašnici. Taj je termin i metafora za cijeli Profesorov život. Zbirka je i prepuna lirskih opisa međimurskog prostora, dana djetinjstva i starinskog načina života. Nije mogao na ljepši način nagovijestiti svoj odlazak.

Suautor je monografija o Nedelišću (Nedelišće, 1993.), Prelogu (Prelog, 1995.) i Maloj Subotici (Mala Subotica 1997.).

Od brojnih knjiga koje je priredio za tisak (transkripcija izvornika, znanstvena rasprava i priručni rječnik) ističem dvije:

a) *Decretum 1574, Hrvatski kajkavski editio princeps* (Čakovec, 2003.) To Pergošićevo pravno djelo iz 1574. prva je knjiga tiskana na hrvatskom kajkavskom književnom jeziku. Profesorovo izdanje bilo je jedan od najznačajnijih znanstvenih i nakladničkih poduhvata u Hrvatskoj te godine pa mu je 2004. godine za njega dodijeljena nagrada Matice hrvatske "Ivan Kukuljević Sakcinski".

b) *Sibila: knjiga gatalica Zrinskoga dvora u Čakovcu* (Čakovec, Zagreb, 2007.) Djelo je pripadalo hrvatskoj banici, grofici Katarini Frankopan Zrinski (1625.–1673.), ženi bana Petra Zrinskog i sestri Frana Krste Frankopana. *Sibila* je slučajno sačuvana, nakon što su austrijski generali 1671. opljačkali sva imanja i sva kulturna dobra obitelji Zrinski i Frankopan. Riječ je o izuzetno monumentalnom divot-izdanju i dragocjenom izvoru za hrvatsku književnu i jezičnu povijest 17. stoljeća. U tom se djelu očituju tadašnje povijesne prilike u Hrvatskoj, a nalaze

se i vrlo zanimljivi podatci o nekim hrvatskim toponimima čiji je cjeloviti popis Profesor dao na kraju knjige.

Šteta što Profesor nije bio jezikoslovac u užem smislu te riječi jer njegovi malobrojni izleti u to područje znanosti nisu ostali nezapaženi. Posebice ističem 2 njegova rada:

a) "Hrvatski kajkavski govori Međimurja" (u zborniku hrvatskoga kajkavskog pjesništva *Popevka zemlji*, Čakovec, 1964)

U tom se radu prvi uopće eksplicitno kritički osvrnuo na Oblakov rad o govoru Svetog Martina i upozorio da se govor toga mjesta nipošto ne može smatrati tipičnim međimurskim govorom. Taksativno je nabrojao brojne jezične činjenice iz međimurskih govora (najvećim dijelom iz govora njegove rodne Donje Dubrave) i usporedio ih s govorom Svetoga Martina.

b) "Toponim Međimurje" (*Hrvatski sjever*, Čakovec, str. 49–71)

Tu je dokazao da varijante *Međimorje* / *Međimurje* ne predstavljaju promjenu samo na fonološkoj razini (neutralizacija *o* i *u* u nenaglašenoj poziciji), već i na semantičkoj. Naime, po svojoj se strukturi ovaj toponim sastoji od dva morfema: *međi* + *morje* i njegovo je značenje "otok", tj. "dio kopna omeđenog vodom". Do poistovjećivanja drugoga dijela složenice s rijekom Murom kod jezikoslovaca došlo je osim zbog slabog poznavanja kajkavštine i zbog njemačkog kalka *Murinsel* koji je nastao elizijom prema mađarskom nazivu *Drava-Muraköz* (*köz* = područje među rijekama; *Drava-Muraköz* = područje između Mure i Drave) koji pak je prevedenica latinskog naziva *Insula inter Muram et Dravam*. Ispravno je zaključio da bi izvorni naziv ovog područja trebao biti *Međimorje*, tj. onaj oblik koji je u hrvatskoj kajkavskoj umjetničkoj književnosti bio živ sve do preporoda, a u hrvatskoj dijalektalnoj i usmenoj književnosti i kasnije.

Za mnoga je djela koja je priredio za tisak napravio jednostavne tumače manje poznatih riječi koji su imali veliku ulogu približavanja arhaičnijega kajkavskog leksika širem čitateljstvu.

Gorljivo se zalagao za afirmaciju i očuvanje kajkavskoga narječja, no nikada nije dozvolio da u tu strast uđe bilo kakva klica nesloge među Hrvatima. Takve je izljeve sugovornika uvijek vrlo strogo prekidao i prekoravao. Čak nije volio pridjev "kajkavski" upotrebljavati samostalno već je uvijek preporučivao dvočlanu pridjevnu sintagmu "hrvatski kajkavski" i isticao da je to narječje uz hrvatsko štokavsko i hrvatsko čakavsko narječje dio Presvetog Trojstva hrvatskoga jezika. On je dobro znao što je to standardni jezik i da su postupci standardizacije nužni da bi on mogao funkcionirati i zadovoljavati sve potrebe suvremene nacije, no kao književnik i osoba koja je samo uz privremena izbjivanja cijeli život proživjela u svojem zavičaju osjećao je i izražajne mogućnosti koje ima svaki dijalekt i smatrao je da je čovjek osakaćen ako ih zaboravi. Dijalekte je uspoređivao s nekom hirovitom ponornicom koja živi u čovjeku i nikada se ne zna kada će iz čovjeka poteći kao suza ili kletva.

Ovaj nekrolog pišem s posebnim emocijama. Ne samo zato što sam ga naslijedio na njegovom radnu mjestu na Učiteljskom fakultetu Sveučilišta u

Zagrebu – Podružnice u Čakovcu, već i stoga što je s posebnom radošću pratio moj znanstveni rad i rezultate mojeg istraživanja međimurskoga dijalekta. Omogućio je da se tiska moja proširena doktorska disertacija *Međimurski dijalekt (Hrvatski kajkavski govori Međimurja)* (Čakovec, 2008.) i napisao joj uzoran predgovor. Radovao se i mojem korpusu od 50000 riječi iz međimurskoga dijalekta i očinski davao savjete kako bi to trebalo obraditi. Mnoga mi je značenja arhaičnih dijalektalnih riječi dopunio i ispravio. U tom njegovu oduševljenju nije se osjetila sumnja da to neće dočekati i takav je njegov optimizam uvijek djelovao ljekovito na sve one koji su ga poznavali.

Prof. dr. Zvonimir Bartolić bio je znanstvenik danas vrlo rijetkog "renesansno širokog profila", bez čijega bi profesionalnoga bavljenja sjevernohrvatskim temama i cjelovita hrvatska književna povijest i suvremena hrvatska kultura ostale bitno siromašnije.

Kad se prije 3 godine u Varaždinu i u Čakovcu održavao Hrvatski slavistički kongres, s neizmjernim čuđenjem sam gledao kako Profesor na znanstvenoj ekskurziji kao mladić cijeli dan vodi stotinjak uglednih znanstvenika po gornjem Međimurju te pun snage i nepresušnoga znanja iznosi povijesne činjenice o gotovo svakom njegovu djeliću. Dok sam spadao s nogu, pitao sam se odakle tolika snaga u tom krhkom tijelu opterećenom ozbiljnim godinama. I pitao sam se može li se uopće umoriti. Danas znam da duh takve snage tijelo vuče do samoga kraja i da je potrebna smrt da bi ga zaustavila. Došao je, na žalost, trenutak njegova odmora, a svi koji smo ga poznavali, njegove vrline nećemo prepustiti zaboravu.

Čakovec, 14. veljače 2009.

Đuro Blažeka